

Wykorzystanie nowych technologii w pracy Oddziału Przechowywania Zbiorów (OPZ)

The use of new technologies in the work of Book Storage Department (BSD)

Abstrakt:

W artykule przedstawiono zakres wykorzystania narzędzi opartych na technologii komputerowej w pracy Oddziału Przechowywania Zbiorów. Zaprezentowano ich znaczenie i wpływ na realizację zamówień czytelnich oraz wykorzystanie elektronicznych źródeł informacji do weryfikacji danych bibliograficznych dokumentów, w przypadku których istnieją rozbieżności w zapisach pomiędzy księgami inwentarzowymi a katalogiem. Omówiono zakres wykorzystania modułów opracowania i udostępniania zintegrowanego systemu bibliotecznego VIRTUA. Autorzy zaprezentowali również wdrożoną w 2010 roku bazę dubletów. Omówiono cel jej powstania, metodykę tworzenia rekordu egzemplarza, możliwości jej wykorzystania obecnie oraz w przyszłości.

Abstract:

The article presents the scope of applicability new tools based on computer technologies in the work of Book Storage Department. It gives their significance and influence on book ordering and the use of electronic sources of information to verify bibliographical data of documents in cases of discrepancies between accession lists and catalog. Discussed is also the range of application of catalog modules and the circulation of VIRTUA integrated library system. The authors also describe the database of duplicate copies started in 2010: they depict its aim, methodology of creating an item record, as well as its present and future applicability.

Słowa kluczowe:

automatyzacja, zbiory biblioteczne, udostępnianie, katalogowanie, druki zbędne, dublety

Keywords:

automation, library resources, circulation, cataloging, superfluous prints, duplicate copies

Wstęp

Nowe technologie komputerowe i informacyjne w odniesieniu do biblioteki na pierwszym miejscu kojarzą się z jej działalnością informacyjną, jednak nie tylko tam są wykorzystywane. Po zapoznaniu się z nazwą *Oddział Przechowywania Zbiorów (OPZ)* – każdemu automatycznie nasuwa się obraz magazynów pełnych książek i można by się zastanawiać,

gdzie jest tu miejsce na nowoczesne technologie komputerowe. Trzeba przyznać, że jest to dość mylące, co postaramy się wykazać w niniejszym artykule. Komputeryzacja i informatyzacja procesów bibliotecznych nieuchronnie staje się codziennością również w pracy OPZ a nowe technologie i sprzęt komputerowy zmieniają jej oblicze. Temat komputeryzacji, automatyzacji i zachodzących pod ich wpływem przemian w bibliotekach był już poruszany w literaturze [2][8][10][13][14][23], w związku z czym poniżej zostaną zaprezentowane jedynie niektóre aspekty zastosowania nowych technologii w działalności OPZ. W niniejszym opracowaniu starano się w szczególny sposób pokazać jak wykorzystuje się zdobycze techniki w celu poprawy codziennej pracy bibliotekarzy oraz jak, możliwy dzięki nim dostęp do elektronicznych źródeł informacji, stosuje się do aktualizowania informacji przekazywanych użytkownikom biblioteki. Najwięcej korzyści wynikających z ich wykorzystania daje się zauważyć w następujących obszarach codziennej pracy OPZ:

- składaniu i wydruku zamówień czytelniczych,
- weryfikacji danych bibliograficznych,
- aktualizacji danych w zintegrowanym systemie bibliotecznym VIRTUA,
- dynamicznej retrokonwersji zbiorów,
- badaniu wykorzystania księgozbioru SKRYPTÓW,
- tworzeniu bazy dubletów.

1. Obsługa zamówień czytelniczych

Biblioteka w 2013 r. rozpoczęła etapową przeprowadzkę do nowego gmachu przy ul. F. Joliot-Curie 12 a w październiku 2014 r., w związku z zakończeniem jej II etapu, praca OPZ uległa reorganizacji. Było to zdeterminowane poprzez przewiezenie do nowej lokalizacji wszystkich gromadzonych w zbiorach ogólnych wydawnictw ciągłych, do tej pory przechowywanych w trzech różnych lokalizacjach, z równoczesnym uruchomieniem obsługi czytelników w nowym budynku. Dodatkowo w nowym gmachu znalazły swoje miejsce przechowywania i udostępniania zbiory Kolekcji Śląsko-Łużyckiej (KSL), dawnego Gabinetu Śląsko-Łużyckiego, które od tego momentu zostały włączone w zasób zbiorów ogólnych, jako wydzielona w nich kolekcja. Wszystkie wymienione wyżej zmiany wymusiły doposażenie Oddziału w dodatkowy sprzęt komputerowy: dwie drukarki do wydruku rewersów, trzy terminale komputerowe, jeden zestaw komputerowy oraz cztery czytniki kodów kreskowych. Dodatkowe dwa zestawy komputerowe zostały przekazane do OPZ wraz ze zbiorami KSL. Obecnie Oddział posiada i w pełni wykorzystuje: 6 drukarek do wydruku zamówień czytelniczych, 1 urządzenie wielofunkcyjne, 2 drukarki biurowe, 3 terminale komputerowe, 12 zestawów komputerowych oraz 11 czytników kodów kreskowych. Patrząc na powyższe dane mogłoby się wyda-

wać, że to dużo jednak, gdy uświadomimy sobie, że wymieniony wyżej sprzęt pracuje przez sześć dni w tygodniu na dwie zmiany, że obsługuje ponad $\frac{3}{4}$ wszystkich zbiorów BUWr, że jest wykorzystywany przez 21 jej pracowników do wielu różnorodnych zadań – to jest to ilość naprawdę minimalna.

Katalogi biblioteki dostępne online za pośrednictwem strony internetowej przez całą dobę, siedem dni w tygodniu pozwalają jej użytkownikom na szybki i nieograniczony przez czas czy miejsce dostęp do informacji o jej zasobach, a co za tym idzie do składania na wybrane dokumenty zamówień elektronicznych, które są drukowane a następnie realizowane w OPZ. Zdecydowana większość wszystkich obsługiwanych rewersów na materiały z zakresu zbiorów ogólnych, bo około 95%, to właśnie zamówienia elektroniczne dostarczane poprzez katalog OPAC BUWr (<http://www.bu.uni.wroc.pl/katalogi/komputerowe>¹). Pozostałe 5% to zamówienia pisane ręcznie na tradycyjnych drukach rewersów, jednak z wykorzystaniem dostępu online do zdigitalizowanych katalogów Biblioteki (<http://www.bu.uni.wroc.pl/katalogi/zdigitalizowane>) lub katalogu OPAC.

Ponieważ zbiory ogólne są przechowywane i udostępniane w różnych lokalizacjach oraz różnych agendach Oddziału Udostępniania BUWr (OU) konieczne stało się rozdzielanie wydruku zamówień czytelniczych według miejsca odbioru zamówionych dokumentów. Udało się to zrealizować przy współpracy i zaangażowaniu pracowników Oddziału Komputeryzacji BUWr (OK), OU i OPZ. Zamówienia, których miejscem odbioru jest Wypożyczalnia Miejskowa i Wypożyczalnia Międzybiblioteczna obsługują trzy drukarki, przy czym jedna z nich drukuje wyłącznie rewersy na egzemplarze znajdujące się w wydzielonym księgozbiore dydaktycznym tzw. SKRYPTACH. Trzy kolejne służą do obsługi czyteln – po jednej dla: Czytelni Śląskiej, Czytelni Głównej i Czytelni Czasopism Bieżących, która czasowo do momentu zakończenia całej przeprowadzki pełni rolę czytelni wszystkich wydawnictw ciągłych, gromadzonych w zbiorach ogólnych oraz prasy bieżącej. Zmiana miejsca udostępniania części zbiorów wymusiła zmianę sposobu składania na nie zamówień, który w nowym gmachu, niezależnie od rodzaju zamawianych dokumentów, możliwy jest jedynie za pośrednictwem kanałów elektronicznych. Konieczne należy w tym momencie wspomnieć, że zamówienia składane przez użytkowników za pośrednictwem katalogu OPAC dają zamawiającemu 100% pewność otrzymania dokumentu, ponieważ zintegrowany system biblioteczny VIRTUA przyjmuje zamówienia jedynie na dokumenty ze statusem „dostępny”. Inaczej przedstawia się natomiast sytuacja w przypadku zamówień składanych z wykorzystaniem katalogów zdigitalizowanych. Informują one jedynie o posiadaniu w zbiorach biblioteki jakiejś publikacji, nie uwzględniając jej dostępności. Czytelnik w ich przypadku musi liczyć się z ewentualnością nie otrzymania jej, z powodu np. wypożyczenia. Jednak sama możli-

¹ Wszystkie odesłania do stron internetowych przedstawiają wersję aktualną w dn. 11.08.2015 r.

wość pozyskania w trybie online informacji o starszych zbiorach biblioteki jest dużą pomocą w poszukiwaniu potrzebnych dokumentów.

Poza ułatwieniami dla czytelników, przy współpracy z informatykami, powstało również usprawnienie dla bibliotekarzy, którym jest „elektroniczna lista zamówień do czytelników”. Pozwala ona pracownikom UO i OPZ na bieżące śledzenie napływu zamówień na część zbiorów, prezentowanych za pośrednictwem katalogów zdigitalizowanych. Pracownicy OPZ i czytelnicy dzięki niej uzyskali możliwość bieżącego monitoringu ilości składanych zamówień, poprawności wydruku rewersów i ich realizacji. Opcja ta umożliwiła szybkie zauważenie ewentualnych nieprawidłowości, bieżące reagowanie na nie i ich eliminowanie. Dzięki temu w znaczący sposób poprawiła się jakość obsługi użytkowników.

Innym aspektem działalności Oddziału, częściowo związanym również z realizacją zamówień czytelniczych, jest wykorzystywanie dostępu do elektronicznych źródeł informacji, w celu weryfikacji danych bibliograficznych. Zdarza się, że dokumenty opracowane w przeszłości posiadają błędy w opisie bibliograficznym i aby możliwe było zrealizowanie zamówienia konieczne jest zweryfikowanie danych bibliograficznych w nim zawartych lub porównanie ze sobą kilku egzemplarzy tej samej publikacji. Nie zawsze jest to zadanie łatwe i często wymaga biegłego posługiwania się warsztatem bibliograficznym, bazami danych, wyszukiwarkami internetowymi, znajomością elementów opisu bibliograficznego, zarówno wydawnictw zwartych, jak i ciągłych oraz „miejsc”, gdzie takie dane można potwierdzić. W tym celu pracownicy Oddziału wykorzystują oferowane za pośrednictwem strony domowej BUWr (<http://www.bu.uni.wroc.pl>) dostępy do katalogów innych bibliotek i baz bibliograficznych. Ze względu na zadania, jakie pełnią szczególnie cennymi źródłami informacji okazują się tu Katalog Centralny NUKAT (<http://www.nukat.edu.pl/nukat/>) i Katalog Rozproszony KaRo (<http://www.karo.umk.pl/Karo>) [24, s. 149–150] wykorzystywane często do lokalizowania miejsca przechowywania publikacji, gdy np. posiadane przez BUWr jedyne egzemplarze zostały uszkodzone i konieczne jest ich uzupełnienie kopiami brakujących stron. Innym źródłem danych identyfikacyjnych, szczególnie ważnym ze względu na historyczny charakter zbiorów BUWr [16, s. 9–81], z którego korzystają pracownicy OPZ przy wyjaśnianiu różnego typu niezgodności jest der Karlsruher Virtuelle Katalog (KVK) (<http://www.ubka.uni-karlsruhe.de/kvk.html>). Natomiast sam katalog OPAC jest zarazem źródłem i narzędziem w poszukiwaniach związanych z weryfikacją danych bibliograficznych zamawianych czasopism, czy kolejnych egzemplarzy jakiejś publikacji np. w trakcie przygotowywania selekcji księgozbioru. Doprecyzowanie informacji bibliograficznych jest bardzo istotne w przypadku starych wypisywanych ręcznie rewersów, gdy prowadzone są działania OU, mające na celu odzyskanie materiałów wypożyczonych w latach ubiegłych i do tej pory niezwróconych. Zanim jakiejś przeterminowane wypożyczenie stanie

się obiektem działań bibliotekarzy lub firmy windykacyjnej zawsze jest sprawdzane pod kątem poprawności zapisów na rewersie przechowywanym przez Bibliotekę. A tutaj możliwość szybkiego dostępu do wirtualnych źródeł informacji jest nieoceniona.

Dzięki możliwościom, jakie niosą ze sobą zmiany technologiczne, techniki komunikacyjne i nowoczesne narzędzia informacyjne pracownicy OPZ mogą wykonywać swoje obowiązki, bez konieczności ręcznego przeszukiwania katalogów, inwentarzy czy bibliografii, aby sprawdzić i ustalić poprawność opisów zamawianych przez czytelnika dokumentów. Nie wyręczy to, co prawda, bibliotekarza w przyniesieniu zamawianej książki czy czasopisma z magazynu, ale pozwoli na przyniesienie tej, na której użytkownikowi naprawdę zależy.

2. Zintegrowany system biblioteczny VIRTUA w pracy OPZ

Poza omówionymi wyżej działaniami ukierunkowanymi na jak najlepszą realizację zamówień czytelniczych pracownicy OPZ posiadają różne kategorie dostępu do zintegrowanego systemu bibliotecznego VIRTUA. Determinują one ich kompetencje, w zakresie ingerencji w zapisane tam dane.

Najbardziej ogólną kategorią dostępu wykorzystywaną przez wszystkich pracowników OPZ jest możliwość wprowadzania rezerwacji dla pozycji znajdujących się w katalogu OPAC, a zamawianych przez czytelników za pomocą papierowych rewersów. Wprowadzenie takiej aktualizacji do systemu jest sprawą bardzo istotną, ponieważ dopiero po jej dodaniu inni użytkownicy mogą otrzymać poprawną – aktualną informację o dostępności zbiorów. Ilość zbiorów, jaka jest objęta takimi działaniami oscyluje w granicach 15%. Wydawać by się mogło, że jest to niewielka część wszystkich zamówień, ale w dobie społeczeństwa informacyjnego niezwykle istotne jest otrzymanie informacji aktualnych, trafionych i – w jak najkrótszym czasie.

Inne aktualizacje wprowadzane do VIRTUI za pośrednictwem modułu opracowania wymagają już posiadania przez bibliotekarzy indywidualnych dostępu do systemu. Uzyskanie ich jest możliwe dopiero po odbyciu szkoleń specjalistycznych w odpowiednich oddziałach opracowania wydawnictw zwartych, bądź wydawnictw ciągłych i uzyskania pozytywnego wyniku egzaminu sprawdzającego u bibliotekarza systemowego. W zależności od zakresu szkolenia poszczególni pracownicy wprowadzają różne rodzaje aktualizacji w rekordach egzemplarza wydawnictw zwartych, w rekordach zasobu wydawnictw ciągłych lub mogą tworzyć nowe rekordy egzemplarza dla pozycji objętych retrokonwersją zbiorów.

Najwięcej aktualizacji wprowadza się dla dokumentów zakwalifikowanych, ze względu na swój stan zachowania, do zabiegów introligatorskich i konserwatorskich. W tych przy-

padkach, konieczne jest nadawanie dokumentom odpowiedniego statusu w rekordach egzemplarza lub rekordach zasobu, przed przekazaniem ich do pracowni konserwacji i jego usunięcia po ich zwrocie do magazynu. Dodatkowo, dla materiałów zaopatrywanych w oprawy introligatorskie – w rekordzie egzemplarza, w zakładce *Uwagi*, w polu *Uwagi dla czytelników* – umieszczana jest informacja o tym fakcie, co przekłada się na wycenę wartości książki, w przypadku jej zagubienia lub zniszczenia przez czytelnika.

Analogiczna sytuacja aktualizacji rekordów egzemplarza o dodatkowe dane ma miejsce w przypadku publikacji, które uzupełniono kserokopiami brakujących stron. Przyjętym kryterium do kwalifikowania uszkodzonego dokumentu do uzupełnienia go kserokopiami jest ilość jego egzemplarzy, posiadanych w zbiorach BUWr. Zawsze uzupełniane są publikacje gromadzone w jednym egzemplarzu, natomiast w stosunku do dokumentów wieloegzemplarzowych decyduje o tym ich poczytność i stan zachowania pozostałych egzemplarzy. Umieszczenie takiej informacji w rekordzie egzemplarza pozwala pracownikom OU, bez najmniejszych wątpliwości, stwierdzić – gdzie i kiedy nastąpiła ingerencja w oryginał.

W oddziale prowadzona jest też dynamiczna retrokonwersja zwracanych egzemplarzy dla publikacji, które w systemie komputerowym BUWr posiadają już rekordy bibliograficzne. Kryteria, które kwalifikują pozycję do retrokonwersji ustalono w 1996 roku i do tej pory ich nie poszerzono, co przekłada się na ilość nowo tworzonych rekordów. Poza brakiem nowych kryteriów katalogowania retrospektywnego na ilość nowo tworzonych rekordów egzemplarza mają wpływ również inne czynniki a te najistotniejsze z nich to:

1. niezwracanie wypożyczonych zbiorów przez czytelników (pomimo wdrożonej windykacji),
2. kolejne etapy przeprowadzki zbiorów,
3. ustalenie innych zadań za bardziej priorytetowe (eliminowanie zagrożeń mikrobiologicznych, przygotowanie zbiorów do ich udostępniania w nowym budynku),
4. reorganizacja pracy oddziału wymuszona przez równoległą realizację udostępniania zbiorów w dwóch lokalizacjach.

Wprowadzanie wszystkich wyżej wymienionych aktualizacji do rekordów egzemplarza i rekordów zasobu jest szczególnie ważne, z punktu widzenia użytkowników, ponieważ wszystkie one wpływają na aktualność informacji o zbiorach biblioteki, prezentowanych w jej katalogu OPAC. Szybkość, trafność i aktualność otrzymanych danych są cechami priorytetowymi, determinującymi każdy proces poszukiwawczy. Bez równoczesnego ich spełnienia nie uzyskamy oczekiwanego efektu zadowolenia odbiorcy – użytkownika Biblioteki.

OPZ w swoich kompetencjach ma również prowadzenie selekcji wieloegzemplarzowego księgozbioru dydaktycznego SKRYPTÓW oraz dokumentów zniszczonych, pochodzących ze wszystkich podległych mu części zbiorów ogólnych. Jednym z podstawowych kryteriów decydujących o zakwalifikowaniu publikacji do selekcji, poza jej aktualnością i stanem zachowania, jest statystyka wypożyczeń i ilość posiadanych egzemplarzy. Cały księgozbiór dydaktyczny został wprowadzony do systemu komputerowego biblioteki, w ramach katalogowania retrospektywnego i jest dostępny w katalogu OPAC. Dodatkowo retrokonwersja objęła swym zakresem również wszystkie posiadane w zbiorach ogólnych inne egzemplarze publikacji z księgozbioru dydaktycznego. Dzięki przyjęciu takiego zakresu retrokonwersji zbiorów obecnie przy pracach związanych z kwalifikowaniem materiałów do selekcji można z powodzeniem posługiwać się raportami o ich wykorzystaniu przez użytkowników oraz sprawdzać ilość ich egzemplarzy, bez konieczności ręcznego przeszukiwania katalogów, czy też intuicyjnego określania ich wykorzystania w procesach dydaktycznych. Oczywiście zaprezentowane tutaj działania związane z selekcją księgozbioru, ze względu na ograniczone kompetencje oddziału, nie obejmują wszystkich części zbiorów Biblioteki. Można jednak przypuszczać, że wypracowane tutaj metody staną się podstawą do rozszerzenia działań w zakresie selekcji na inne części księgozbioru BUWr. Poza selekcją wydawnictw zwartych – innym polem, na którym istniałaby szansa ich wykorzystania – mogłaby być selekcja zbioru czasopism. W tym jednak wypadku, ze względu na rodzaj i znaczenie zbiorów, prac tych nie mógłby, a nawet nie powinien wykonywać sam OPZ, raczej powinny się one odbywać przy pomocy specjalnie powołanego do tego celu zespołu roboczego złożonego z pracowników merytorycznych kilku oddziałów, a może nawet przy współpracy z pracownikami naukowymi uczelni. Niemniej w tym miejscu nie będziemy się szerzej zajmować problem selekcji zbiorów, który ciągle powraca i przyciąga uwagę bibliotekarzy, co ma swoje odbicie w publikacjach na ten temat [3][4][7][26].

3. Baza dubletów

Wśród przechowywanych w pomieszczeniach magazynowych zbiorów ogólnych materiałów bibliotecznych dużą część, bo około 26 500 wol., stanowią dublety. Definicję tej kategorii materiałów bibliotecznych można znaleźć między innymi w *Encyklopedii wiedzy o książce* [5, szp. 626], *Podręcznym słowniku bibliotekarza* [22, s. 55][9, s. 78]. Problematyka gospodarki drukami zbędnymi, w tym i dubletami, od zawsze zaprzęta uwagę świata bibliotekarskiego [1][12][15][25], znalazła też swoje uregulowania prawne [19][20][21], które wielokrotnie omawiano [4][5]. Pomimo że Oddział w swoich kompetencjach nie posiada zadań związanych z gospodarką drukami zbędnymi, czym zajmuje się

Oddział Gromadzenia Zbiorów (OGZ), to dublety są przechowywane i w większości, od 2010 r., ewidencjonowane właśnie przez pracowników OPZ.

Struktura dubletów BUWr jest odzwierciedleniem struktury jej historycznego księgozbioru, a ich główny zrąb stanowi: księgozbiór przedwojennej Biblioteki Miejskiej i Uniwersyteckiej oraz tzw. księgozbiory zabezpieczone. Najobszerniej reprezentowana jest tu literatura niemieckojęzyczna i to ze wszystkich dziedzin nauki i życia codziennego [16, s. 9–81]. Obecnie zbiór dubletów jest najbardziej rozproszoną częścią księgozbioru przechowywaną, ze względu na trudne warunki lokalowe, w stosach – w kilku lokalizacjach. Brak jest też w stosunku do nich kompletnych rejestrów, wykazów, spisów czy inwentarzy. Każdy oddział biblioteki prowadził własne, często niekompletne rejestry, co znacząco utrudnia określenie, choćby tylko orientacyjne, co tak naprawdę znajduje się w posiadaniu BUWr i w ilu egzemplarzach. Część dubletów ze zbiorów specjalnych jest przechowywana w wydzielonych magazynach zbiorów specjalnych i nie podlegają one OPZ.

Wymienione wyżej problemy, chęć skupienia w jednym miejscu informacji o posiadanych dubletach oraz ułatwienia ich identyfikacji i odnajdywania – stała się impulsem do rozpoczęcia w 2010 roku działań mających na celu wdrożenie komputerowej bazy dubletów. Przy współpracy pracowników OPZ i Oddziału Wydawnictw Zwartych (OWZ) określono wymogi formalne, jakie baza powinna spełniać i możliwości, jakie powinna oferować jej redaktorom, a w przyszłości – użytkownikom. Po ich ustaleniu przekazano zsumowane oczekiwania pracownikowi OK panu Rafałowi Raczyńskiemu, który zajął się wcieleniem ich w życie. Powstała w ten sposób baza dubletów jest jego projektem autorskim, w którym wykorzystano serwer bazodanowy MySQL, skrypty PHP po stronie serwera i JavaScript po stronie klienta (przeglądarki)². Po okresie testowania bazy i doprecyzowaniu formularza wprowadzania danych rozpoczęto jej napełnianie. Określono sposób dostępu do bazy. Obecnie praca w bazie wymaga logowania się poprzez indywidualne hasła nadane jej użytkownikom przez jej administratora. Wprowadzaniem danych do bazy zajmują się jej redaktorzy, pracujący w różnych oddziałach BUWr, związanych z różnymi etapami „drogi książki” w zbiorach ogólnych: OGZ, OWZ, OWC, OPZ. Do prac związanych z napełnianiem bazy dubletów do tej pory nie włączono pracowników zbiorów specjalnych, choć i tam się one znajdują. Jednak w przyszłości należałoby to uczynić, aby baza mogła spełnić podstawowy cel, do jakiego została powołana, czyli skupiać w sobie jak najbardziej kompletne dane o dubletach BUWr.

Rekord w bazie tworzy się wpisując lub kopiując (metodą „kopiuj-wklej”) w pola formularza wprowadzania danych odpowiednie informacje.

² Informacje przekazane przez pana Rafała Raczyńskiego.

ID:
 twórca rekordu:
 data utworzenia
 ost. modyfikator rekordu:
 data ost. modyfikacji
 nr dubletu:
 autor:
tytuł*:
 miejsce wydania
 rok wydania
 sygn. pol.(tymczasowa):
 sygn. niem.:
 dublet do:
 tomy:
 liczba wol.:
 uwagi:

Ryc. 1. Formularz wprowadzania danych.

Przy czym pierwsze pięć pól rekordu: *ID*, *twórca rekordu*, *data utworzenia*, *ost. modyfikator rekordu*, *data ostatniej modyfikacji* program generuje automatycznie. Pola te, oprócz dwóch ostatnich, cechują się tym, że raz wygenerowane nie ulegają zmianie, natomiast przedostatnie i ostatnie z omawianych mogą się zmienić w zależności od tego, kto i kiedy dokona modyfikacji rekordu. Z punktu widzenia użyteczności w bazie dubletów najistotniejsze z wyżej wymienionych jest pole *ID*, ponieważ jest to de facto numer, który identyfikuje dublet w bazie elektronicznej i jest zarazem jego sygnaturą nanoszoną ręcznie na każdy egzemplarz. Kolejne jedenaście pól formularza wypełnia w całości redaktor rekordu, a do powstania najprostszego rekordu wystarczy wypełnienie pól *tytuł*, *dublet do* oraz *liczba woluminów*. Ponieważ materiał, na którym redaktorom przychodzi pracować stanowią dublety egzemplarzy posiadanych w zbiorach BUWr przyjęto skróconą formę zapisu pola *autor*; gdzie zapisuje się nazwisko i pierwszą literę imienia, bądź imion autora publikacji. Ze względu na rodzaj opisywanych publikacji (głównie wydawnictwa niemieckie wydane przed 1945 rokiem) do odczytywania danych bibliograficznych zawartych w opisywanych dokumentach nieodzowna staje się podstawowa znajomość neogotyckiego drukowanego pisma niemieckiego. Poza tym, do weryfikacji danych bibliograficznych bardzo pomocny jest KVK, w którym znaleźć można około 95% wszystkich wprowadzanych do bazy publikacji i skopiować ich dane bibliograficzne. Wprowadzając do bazy dublety czasopism i dokumentów

z zakresu KSL korzysta się zazwyczaj ze zdigitalizowanego katalogu alfabetycznego d. Gabinetu Śląsko-Łużyckiego (<http://www.bu.uni.wroc.pl/katalogi/zdigitalizowany-slasko-luzycki-alfabetyczny-katalog>), katalogu czasopism d. Gabinetu Śląsko-Łużyckiego (<http://www.bu.uni.wroc.pl/katalogi/zdigitalizowany-slasko-luzycki-czasopisma-katalog>) oraz katalogu Wratislavianów, dostępnego za pośrednictwem biblioteki cyfrowej BUWr (<http://www.bibliotekacyfrowa.pl/dlibra/publication?id=63516&tab=3>). W skrajnych przypadkach, gdy nie można odczytać autora, tytułu czy miejsca i roku wydania, bo np. strona tytułowa jest uszkodzona lub jej nie ma w opracowywanym egzemplarzu – danych bibliograficznych poszukuje się w tradycyjnych księgach inwentarzowych BUWr lub dokonuje się bezpośredniego sprawdzenia egzemplarza sygnaturowego na półce w magazynie. Redaktorzy bazy mogą korygować i modyfikować wpisy według pojawiających się potrzeb, zarówno swoje własne, jak i innych redaktorów. Najczęściej wykorzystują taką możliwość dopisując do istniejącego rekordu kolejny tom, czy kolejny egzemplarz dubletu, aby nie powielać rekordów już w niej istniejących.

Baza dubletów pozwala na generowanie raportów za wybrany okres oraz dla wybranego redaktora. Wymienione kryteria można też ze sobą łączyć, co bardzo ułatwia tworzenie różnego rodzaju statystyk i śledzenie intensywności prowadzenia prac. Dodatkowymi funkcjami, jakie oferuje baza są możliwości jej przeszukiwania na różne sposoby, gdyż wszystkie elementy opisu wpisywane do „formularza wprowadzania danych” mogą stanowić kryteria wyszukiwacze, co ułatwia sprawdzanie – czy jakaś publikacja została już wcześniej zarejestrowana w bazie. Do końca 2014 roku w bazie rejestrowano 9 713 rekordów dubletów.

W przyszłości bazę dubletów będzie można wykorzystać do tworzenia list dubletowych pozycji oferowanych innym bibliotekom i instytucjom, w ramach gospodarki drukami zbędnymi. Jednak na chwilę obecną nie ma prowadzonych takich działań. W przeszłości w BUWr podejmowano próby zagospodarowania dubletów. Były to jednak rozwiązania tymczasowe, nieoparte opracowaniem całościowych systemowych procedur i zaniechano ich stosowania. Wydaje się jednak zasadne, aby w przyszłości spróbować rozwiązać problem posiadanych dubletów być może poprzez:

- intensyfikację napełniania bazy (włączenie w prace dodatkowych pracowników spoza OPZ),
- przekazanie dubletów do OGZ, który w swoich kompetencjach ma gospodarkę drukami zbędnymi,
- ustalenie wytycznych i procedur do ich uzbędniania oraz przekazywania innym instytucjom, zainteresowanym ich posiadaniem, gdyż ich przechowywanie generuje koszty a one same zajmują cenne powierzchnie magazynowe zbiorom wykorzystywanym przez użytkowników biblioteki.

Podsumowanie

Wykonywanie bieżącej pracy w OPZ, bez wykorzystania techniki komputerowej i technologii informacyjnej byłoby dzisiaj, co najmniej bardzo utrudnione, aby nie powiedzieć, że często – niemożliwe. Dbałość o przechowywany księgozbiór, jego udostępnianie, przekazywanie informacji o zasobach biblioteki możliwe są jedynie poprzez połączenie dwóch płaszczyzn działalności: fizycznej i elektronicznej. W niniejszym artykule przedstawiono jedynie wykorzystanie i wpływ nowych technologii na pewne wybrane obszary działań, nie zajmując się ani ich systemowym ujęciem, ani historią samej komputeryzacji Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. Te tematy były już prezentowane na forum publicznym i w literaturze [17][18]. Automatyzacja wywarła ogromny wpływ na procesy biblioteczne związane z obsługą użytkownika, przekazywaniem mu aktualnej informacji o zbiorach i jednoznacznym wyjaśnianiem pojawiających się przy tym wątpliwości. Współczesny bibliotekarz, niezależnie, w jakim miejscu biblioteki przychodzi mu pracować, musi umieć płynnie poruszać się w świecie informacji, wiedzieć gdzie szukać danych, które pomogą mu radzić sobie ze stającymi przed nim problemami, lepiej wypełniać codzienne zadania pamiętając jednak zawsze, że celem nadrzędnym jest użytkownik biblioteki i zaspokojenie jego potrzeb. Temu właśnie mają służyć podejmowane w OPZ działania w zakresie weryfikacji danych na rewersach czy aktualizacji rekordów egzemplarza i zasobu. Dbałość o aktualność gromadzonych i udostępnianych zbiorów skłania pracowników OPZ do podejmowania trudu weryfikacji księgozbioru SKRYPTÓW, który ma być wsparciem procesów dydaktycznych Uczelni. Wykorzystywanie, jako jednego z narzędzi selekcji, raportów wypożyczeń ułatwia w znacznym stopniu jej przeprowadzanie i choć obecnie dotyczy to niewielkiej części zbiorów w przyszłości może mieć szersze zastosowanie. Chęć zebrania w jednym miejscu informacji na temat posiadanych dubletów stała się impulsem do podjęcia prac nad opracowaniem i wdrożeniem ich komputerowej bazy, co pozwoli w przyszłości prowadzić ich planowe zagospodarowywanie.

Realizacja wszystkich wymienionych wyżej działań nie byłaby możliwa bez wykorzystania nowych technologii komputerowych i informacyjnych. Niosą one ze sobą ogromne możliwości wyręczając pracowników Oddziału lub pomagając im w realizacji zadań, jednak równocześnie zmuszają one pracowników do ciągłego rozwoju, wprowadzania zmian w dotychczasowym utrwalonym sposobie pracy i do eliminowania rutyny w podejściu do czytelnika. Wypracowane przy ich pomocy nowe rozwiązania w przyszłości mogą zostać wykorzystane w innych, szerszych zakresach, niż ma to miejsce dotychczas. Niektóre z nich mogą stać się impulsem do podjęcia działań na innych płaszczyznach działalności bibliotecznej np. rozszerzenia retrokonwersji na inne części księgozbioru, chociażby objęcie nią Wratislavianów, zagospodarowania dubletów, czy opracowania założeń i wdrożenia – planowej selekcji innych zbiorów niż SKRYPTY.

Należy sobie jednak również uświadomić, że omówione w artykule zastosowania nowych technologii nie oddają w pełni wszystkich możliwości, jakie ze sobą noszą. Pamiętać trzeba, że one i ich zastosowanie to również elektroniczna archiwizacja zbiorów, udostępnianie zasobów pełnotekstowych, elektroniczne systemy zabezpieczeń, elektroniczne procedury dostępu do pomieszczeń, technologia RFID i wiele innych. Wszystkie one stosowane równocześnie pozwalają współczesnej bibliotece tworzyć tzw. wartość naddaną, a poprzez łączenie działań na różnych płaszczyznach oferują użytkownikowi o wiele więcej, niż każde z nich niesie w pojedynkę.

Bibliografia załącznikowa

1. BANDURSKI, R. W sprawie gospodarki dubletami i drukami zbędnymi. *Bibliotekarz*. Warszawa: Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy, 1999, nr 6, s. 28–31. ISSN 0208-4333.
2. GANIŃSKA, H. (red.). *Biblioteki naukowe w kulturze i cywilizacji: działania i codzienność: materiały konferencyjne, Poznań, 15–17 czerwca 2005*. T. 1. Poznań: Biblioteka Główna Politechniki Poznańskiej, 2005. ISBN 83-910677-2-6.
3. BILIŃSKI, L. *Selekcja materiałów bibliotecznych*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2004. ISBN 83-89316-19-6.
4. BILIŃSKI, L. *Selekcja materiałów bibliotecznych, przekazywanie druków zbędnych*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2007. ISBN 978-83-89316-76-9.
5. BIRKENMAJER, A., KOCOWSKI, B., TRZYNADŁOWSKI, J. (kom. red.), KAWECKA-GRY CZOWA, A., WIĘCKOWSKA, H., PAZYRA, S. (red. główni), [aut. ADRIANEK, M. i in.]. *Encyklopedia wiedzy o książce*. Wrocław: Ossolineum, 1971.
6. BURCHARD, M. Katalog centralny NUKAT – system wymiany danych w procesie opracowania zbiorów polskich bibliotek. *Biuletyn EBIB* [on-line]. [Warszawa]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. KWE, 2014, nr 9 (49) [dostęp 19.07.2015]. ISSN 1507-7187. Dostępny w: <http://www.ebib.pl/2003/49/burchard.php>.
7. CHADAJ, A., GARCZYŃSKA, M. Organizacja selekcji zbiorów w Bibliotece Głównej i bibliotekach sieci Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie. *Biuletyn EBIB* [on-line]. [Warszawa]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. KWE, 2007, nr 8 (89) październik [dostęp 21.07.2015]. ISSN 1507-7187. Dostępny w: http://www.ebib.info/2010/89/a.php?chadaj_garczynska.
8. CHRZAN, E. Komputeryzacja bibliotek naukowych w Polsce. Ewolucja świadomości. W: WOJCIECHOWSKA, M. (red.). *Elektroniczny wizerunek biblioteki*. Gdańsk: Wydawnictwo Ateneum – Szkoły Wyższej, 2008, s. 183–192. ISBN 978-83-61079-01-9.
9. CZAPNIK, G., GRUSZKA, Z. (oprac.), przy współpr. TADEUSIEWICZ, H. *Podręczny słownik bibliotekarza*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2011. ISBN 978-83-61464-39-6.

10. FRĄCZEK, R., SWOBODA, I. Wpływ Nowych technologii na przemiany pracy współczesnych bibliotek szkół wyższych. W: *Biblioteki szkół wyższych w społeczeństwie wiedzy: uwarunkowania i wybrane zagadnienia*. T. 2, SOCHA, I. (red.). *Narzędzia i formy funkcjonowania*. Katowice: Uniwersytet Śląski: Studio Noa, 2010, s. 46–94. ISBN 978-83-60071-47-2.
11. JACQUESSON, A. *Automatyzacja bibliotek: zarys historyczny, strategia, perspektywy*, tł.: BATOR, A. [i in.]. Warszawa: Wydaw. Uniwersytetu Warszawskiego, 1999. ISBN 83-235-0056-8.
12. JAGIELSKA, M. Gospodarka dubletami i drukami zbędnymi w bibliotekach uniwersyteckich w Polsce w kontekście przygotowywanej specjalizacji materiałów bibliotecznych w bibliotekach naukowych. *Roczniki Biblioteczne*. Wrocław: PWN, 1986, r. 30, z. 1–2, s. 149–177. ISSN 0080-3626.
13. KOPCIAŁ, M. Automatyzacja procesów bibliotecznych. *Bellona*. Warszawa: Ministerstwo Obrony Narodowej, 2009, r. 91, wyd. spec. (2009), s. 92–100. ISSN 1897-7065.
14. LIS, R. Od druku do bitów, czyli o digitalizacji systemów bibliotecznych. *Biuletyn EBIB* [on-line]. [Warszawa]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. KWE, 2006, nr 4 (74) kwiecień [dostęp 20.07.2015]. ISSN 1507-7187. Dostępny w: <http://www.ebib.info/2006/74/lis.php>.
15. OŻÓG, J. Problematyka dubletów, druków zbędnych i czasopism szczątkowych. *Przegląd biblioteczny*. Kraków: ZBP, 1963, r. 31, z. 1, s. 21–28. ISSN 0033-202X.
16. OŻÓG, J. Zarys historii Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu. *Acta Universitatis Wratislaviensis*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, 1995, no 1637. ISSN 0239-6661. ISBN 83-229-1400-8.
17. PIOTROWICZ, G. (red.). *Komputeryzacja Biblioteki Uniwersyteckiej we Wrocławiu – dziesięć lat doświadczeń [Dokument elektroniczny]: praca zbiorowa* [CD-ROM]. Wrocław: Centrix.pl Krzysztof Cebula i Tomasz Kalota: e-Wydawnictwo BUWr, 2006. ISBN 83-921013-2-4.
18. PIOTROWICZ, G. Współczesna biblioteka akademicka w ujęciu systemowym, integrującym jej przestrzeń fizyczną i elektroniczną. *Biuletyn EBIB* [on-line]. [Warszawa]: Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. KWE, 2015, nr 1 (155) [dostęp 20.07.2015]. ISSN 1507-7187. Dostępny w: <http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/321>.
19. *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 4 lipca 2012 r. w sprawie narodowego zasobu bibliotecznego*. Dz.U. 2012, poz. 797.
20. *Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 29 października 2008 r. w sprawie sposobu ewidencji materiałów bibliotecznych*. DZ. U. 2008, nr 205, poz. 1283.
21. *Ustawa o bibliotekach z dnia 27 czerwca 1997 roku*. Dz. U. z 2012 r., poz. 642, z późn. zm.
22. WIĘCKOWSKA, H., PLISZCZYŃSKA, H. *Podręczny słownik bibliotekarza*. Warszawa: PWN, 1955.

23. WOJCIECHOWSKI, J. *Biblioteki w nowym otoczeniu*. Warszawa: Wydaw. SBP, 2014. ISBN 978-83-64203-27-5.
24. WOLNIEWICZ, T. Rola katalogów KaRo i NUKAT jako źródeł informacji. *Przegląd biblioteczny*. Kraków: ZBP, 2004, r. 72, z. 3–4, s. 149–153. ISSN 0033-202X.
25. ZARZĘBSKI, T. Wymieniać, sprzedawać, niszczyć? *Bibliotekarz*. Warszawa: Biblioteka Publiczna m. st. Warszawy, 1985, nr 11, s. 18–20. Warszawy. ISSN 0208-4333.
26. ŻMIGRODZKI, Z. Obyś zbiory gromadził – dylematy czasu obecnego. *Przegląd Biblioteczny*. Kraków: ZBP, 1998, r. 66, z. 1, s. 31–37. ISSN 0033-202X.